

TENDINȚE DE DEZVOLTARE POLITICĂ A STATELOR ÎN CONTEXTUL ARHITECTURII ECONOMICE ALE SECOLULUI XX

TRENDS IN THE POLITICAL DEVELOPMENT OF STATES IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC ARCHITECTURE IN THE TWENTIETH CENTURY

Carolina BUDURINA-GOREACII

Svetlana CEBOTARI

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: carolina.budurina@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2406-4212

Rezumat: *Secolul XX a fost fără îndoială unul dintre cele mai importante epoci din istoria lumii, acesta cunoscând atât progrese, cât și regrese.*

În plan politic, Europa rămânea în centrul sistemului internațional continuând să joace un rol considerabil în lume. La sfârșitul primului Război Mondial statele europene mențineau încă mari imperii coloniale. Din punct de vedere economic, statele europene au suferit pierderi colosale, iar apariția noilor centre de putere devenise un fapt indiscutabil. Marile state industrializate extraeuropene profitaseră de războiul european și și-au mărit producția industrială.

În 1945, Europa a încetat să fie un subiect al relațiilor internaționale, iar soarta sa era decisă în special la Moscova sau Washington. Totuși, treptat omenirea a început să înregistreze un șir de transformări legate de sistemul monetar –financiar, dezvoltarea politico-economică, dar și privind baza tehnico-științifică. Toate aceste aspecte vor fi analizate în acest articol.

Cuvinte cheie: *secolul XX, tendințe, dezvoltare politică, arhitectură economică*

Abstract: *The twentieth century was undoubtedly one of the most important eras in the history of the world, which experienced both progress and regression.*

Politically, Europe remained at the heart of the international system and continued to play a significant role in the world. At the end of the First World War, European states still maintained large colonial empires. From an economic point of view, European states suffered colossal losses, and the emergence of new centers of power had become an indisputable fact. The great non-European industrialized states had taken advantage of the European war and increased their industrial production.

In 1945, Europe ceased to be a subject of international relations, and its fate was decided especially in Moscow or Washington. However, gradually mankind began to register a series of transformations related to the monetary-financial system, political-economic development, but also on the technical-scientific basis. All these aspects will be analyzed in this article.

Keywords: *20th century, trends, political development, economic architecture*

Introducere

Actualitatea temei de cercetare este dictată de faptul că economia contemporană a parcurs în secolul XX un proces evolutiv de transformări structurale, calitative și cantitative desprinse din însăși dinamica proceselor economice ce s-au desfășurat la scară planetară. Creșterea interdependențelor între entitățile economice, a fost rezultatul comun al schimbărilor evolutive ale tehnicii și tehnologiei care au determinat creșterea volumului producției și nevoia de răspândire a acesteia dincolo de limitele piețelor naționale.

Noua paradigmă tehnologică industrială, proprie societății informaționale, conjugată cu o nouă viziune asupra administrării rezultatelor cercetării tehnico-științifice și a resurselor umane, a determinat o schimbare a modului de organizare a activității economice obligând entitățile economice la o schimbare de atitudine în privința viziunii asupra locului și rolului jucat de către fiecare dintre acestea în cadrul diviziunii internaționale a muncii.

Trecerea economiei mondiale din faza de economie bazată pe industrie în cea de economie bazată pe informație a determinat modificarea caracteristicilor principale ale acesteia, generând conversia spre o nouă ordine economică mondială în cadrul căreia globalizarea a devenit cuvântul cheie prin care se descriu fenomenele și procesele de natură economică, politică, socială și militară, menite a asigura

dezvoltarea și creșterea economică de ansamblu, de a soluționa problemele noi, specifice sau globale cu care se confruntă omenirea la începutul secolului XXI.

Simultan dezvoltărilor economice a avut loc un proces transformativ al structurilor politice, proces generat într-o măsură semnificativă de înlocuirea hegemoniei politice și economice a Statelor Unite de un șir de state puternic industrializate și organizații regionale. Concomitent, și cu o intensitate mult mai redusă, s-a manifestat procesul de descreștere a concentrării puterii politice ca urmare a dispărării acesteia în urma apariției, pe harta lumii, a noi state naționale, a evoluției spre democrație și pluralism politic a statelor central și est europene, iar pe de altă parte de reformarea unei structuri

Gradul de cercetare a problemei. În articol au fost folosite ca bază de investigație lucrările autorilor străini, din spațiul post-sovietic și românesc.

Formularea problemei cercetate. Problema științifică soluționată rezidă în examinarea tendințelor de dezvoltare politică a statelor în secolul XX, fapt ce a condus la modelarea arhitecturii economice la nivel global și a permis prezentarea unor transformări legate de sistemul monetar-financiar, dezvoltarea politico-economică, dar și privind baza tehnico-științifică.

Obiectivele cercetării se focusează pe examinarea consecințelor de nivel economic și politic ce au avut loc ca rezultat al primului și celui de-al doilea Război Mondial, precum și analiza principalelor transformări legate de perioada postbelică în domeniul monetar-financiar; politico-economic, dar și tehnico-științific.

Metodologia cercetării

Pentru a prezenta o abordare complexă a fenomenului supus analizei noastre și a evidenția aspectele care vizează tendințele de dezvoltare politică a statelor în contextul arhitecturii economice ale secolului XX, investigațiile au fost realizate în baza metodelor general-specifice de cercetare, precum: metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda analizei de conținut a documentelor.

Metoda fenomenologică, ca metodă de cercetare în filosofie, a permis examinarea condițiilor fundamentale și evenimentelor („fenomenelor”) care au contribuit la remodelarea arhitecturii economice a statelor la nivel global în contextul dezvoltării politice.

Metoda istorică a asigurat efectuarea unei analize privind consecințele de ordin economic și politic din cadrul primului și celui de-al doilea Război Mondial, primului instituțiilor societății.

Metoda analizei de conținut a documentelor a oferit posibilitatea să examinăm tema supusă cercetării la nivel teoretic și practic. Astfel, prin intermediul lucrărilor originale elaborate de către cercetătorii din SUA, Occident, spațiul postsovietic, România și Republica Moldova, a fost posibilă o mai bună înțelegere a problemei cercetate

Rezultate și discuții

Majoritatea istoricilor plasează începutul secolului XX nu în termeni cronologici obișnuiți, respectiv anul 1901, ci la sfârșitul Primului Război Mondial luând în considerație transformările importante care au avut loc în timpul și sfârșitul primei conflagrații totale cunoscute de umanitate.

Pentru contemporanii secolului XX începuse firesc, cronologic, iar pentru europeni, mai ales cei din clasele înalte, de mijloc și chiar pentru o fracțiune din segmentele inferioare ale societății, noul secol fusese întâmpinat cu bucurie. Invențiile și inovațiile, descoperirile tehnice, noile tehnologii produse de o știință mereu în expansiune demonstau, până la nivelul vieții cotidiene, că viitorul nu poate fi decât unul luminos. Cel puțin pentru Europa Occidentală, pe atunci centrul politic și economic al unei lumi din ce în ce mai bine cunoscute și apropiate, epoca frumoasă desemna o realitate stabilă, suficientă și chiar abundentă, în care burghezia devenise în sfârșit clasa dominantă nu numai din perspectivă economică, dar și politică.

Totuși a urmat prima conflagrație mondială (1914-1918), care a avut grave umări asupra întregii omeniri la acea perioadă. Războiul mondial a produs în Europa pierderi economice directe considerabile. Numai Franța a pierdut peste 300.000 de case, 3 milioane ha pământ arabil, o parte din minele de fier și cărbune din nord. Potențialul agricol s-a diminuat aproape la jumătate, iar producția industrială a scăzut cu 35%. În Germania producția de cărbune s-a redus cu 45%, iar producția agricolă cu 50%. În general, potențialul agricol al Europei s-a diminuat cu 35%, iar cel industrial cu 40%.

Tot în timpul războiului emisiile monetare exagerate și lipsa alimentelor și bunurilor de consum au dus la creșterea inflației și a prețurilor. În 1919 deprecierea principalelor monede europene, fenomen până

atunci necunoscut, a atins cote deosebit de înalte – francul a pierdut 50% din valoarea sa, lira sterlină 10% iar marca, aproape 90%. În același timp prețurile au crescut în timpul războiului de 5 ori în Franța și mai mult de 12 ori în Germania.

Războiul a generat și alt tip de probleme economice. Statele beligerante au preluat responsabilitatea pentru victimele conflictului, guvernele adoptând principiul după care acestea au dreptul la solidaritatea națiunii. Pentru prima dată au fost înființate ministere speciale și o parte consistentă a bugetelor naționale a fost dedicată foștilor combatanți, văduvelor și orfanilor de război.

Remarcăm totodată și unele aspecte „pozitive” ale războiului. Dacă în 1914 preponderența continentului european era incontestabilă și universal recunoscută, anii primului război mondial au condus la ascensiunea rapidă a altor continente. Unele state extraeuropene, obligate să renunțe la aprovizionările din Europa sau solicitate de aceasta să contribuie la efortul de război, au trecut la o industrializare rapidă încununată de succes. Balanța de credit s-a inversat și din mari creditoare statele europene au devenit cele mai mari debitoare.

În plan politic Europa rămânea în centrul sistemului internațional continuând să joace un rol considerabil în lume. Statele europene mențineau încă imperii coloniale de mare anvergură, iar în domeniul artelor și literelor Europa deținea un primat incontestabil. În plan economic însă, la sfârșitul conflictului, apariția a noi centre de putere era un fapt indiscutabil. Marile state industrializate extraeuropene profitaseră de războiul european și și-au mărit producția industrială și agricolă, au sustras Europei un număr important de piețe (mai ales în Asia) și și-au ameliorat considerabil balanța de plăți.

Astfel printre beneficiarii non-europeni menționăm Japonia care a intrat masiv pe piețele din China, Asia de Sud-Est și India, a vândut beligeranților material de război și și-a multiplicat de cinci ori producția industrială. Statele Unite reprezintă însă exemplul clasic. În anii neutralității în SUA venitul național s-a dublat, producția de oțel a crescut de 2 ori, iar tonajul flotei comerciale de 4. Statul american a împrumutat beligeranților mai mult de 11 miliarde de dolari și a câștigat definitiv cursa investițiilor în America Latină.

În 1945, Europa a încetat să fie un subiect al relațiilor internaționale, iar soarta sa era decisă în afara granițelor sale, în special la Moscova sau Washington. După al doilea război mondial distrugerile fizice erau imense, iar pierderile umane inestimabile. La fel în cazul pierderilor economice: distrugerile propriuzise erau completate de o teribilă uzare morală a investițiilor. În Germania, pierderile din potențialul industrial german constituiau aproape 20%. Marea dificultate era reprezentată însă de „disoluția” infrastructurii și distrugerile din zonele urbane unde în jur de 25% din fondul de locuințe la nivelul întregii Germanii a dispărut.

În Franța, au fost distruse 80% din instalațiile portuare, 25% din locomotive și jumătate din vagoane, 20% din capitalul imobiliar, 60000 de întreprinderi industriale și agricole. Instalații industriale în valoare de peste 10 miliarde de franci au fost demontate și trimise în Germania. Producția de carne a scăzut cu o treime pe parcursul războiului, cea de pâine cu 60%, exporturile erau în unele cazuri egale cu zero. Criza exporturilor europene avea să dea naștere așa-numitului „dollar gap”, un deficit imens în relațiile comerciale cu Statele Unite care cauzează o penurie de dolari la nivelul Europei Occidentale.

Obiectivele centrale ale primelor guverne postbelice erau evitarea unui nou eșec al păcii și a revenirii crizei economice mondiale. În consecință, au fost stabilite trei orientări strategice, care au avut un impact esențial asupra dezvoltării ulterioare a omenirii.

1. Tendințe în sistemul monetar –financiar;
2. Tendințe în dezvoltarea politico-economică;
3. Tendințe în dezvoltarea tehnico-științifică.

1. *Tendințe în sistemul monetar –financiar.* Sistemul monetar Bretton Woods a fost un sistem internațional de decontare reciprocă și relații valutare care au existat în perioada anilor 1944-1976. Astfel, în vara anului 1944, când rezultatul celui de-al doilea război mondial era deja clar, guvernele diferitelor state s-au gândit la măsuri pentru restabilirea ordinii în economia mondială în perioada postbelică. Discuția despre mecanismul de stabilizare corespunzător a avut loc în perioada 1 - 22 iulie în orașul american Bretton Woods (New Hampshire), la Conferința Monetară și Financiară a Națiunilor Unite. La eveniment au participat delegați din 44 de țări- membri ai coaliției antihitleriste, inclusiv URSS, SUA și China. În special, sistemul de gestionare monetară de la Bretton Woods a stabilit regulile pentru relațiile comerciale și financiare între Statele Unite, Canada, țările Europei de Vest, Australia și Japonia după Acordul de la Bretton Woods din 1944.

În urma unei discuții de trei săptămâni, statele au fost de acord asupra introducerii de noi principii ale relațiilor monetare și a așezărilor comerciale. Totodată, sistemul Bretton Woods a fost primul exemplu de ordine monetară negociată pe deplin menită să guverneze relațiile monetare între statele independente.

În particular, sistemul Bretton Woods a transformat dolarul într-un mijloc internațional de calcul și stocare a rezervelor. Principalele caracteristici ale sistemului Bretton Woods erau o obligație pentru fiecare țară de a adopta o politică monetară care și-a menținut ratele de schimb externe într-un procent de 1%, legându-și moneda în aur și capacitatea FMI de a elimina dezechilibrele de plăți temporare. De asemenea, a fost necesară soluționarea lipsei de cooperare între alte țări și prevenirea unei devalorizări competitive a monedelor.

Principiile de bază au fost următoarele:

- dolarul american a fost recunoscut drept moneda internațională de decontare care putea fi schimbată pentru aur la rata de 35 dolari pentru 1 uncie de troy;
- alte monede mondiale, cum ar fi lira sterlină britanică, marca germană etc., erau legate de dolar;
- băncile centrale asigurau o rată de schimb stabilă a monedelor lor prin aplicarea intervențiilor valutare;

- la necesitate, țările participante puteau devalua sau revaloriza moneda; Fiecare membru al FMI a determinat conținutul de aur al monedei sale și, pe această bază, a fixat cursul de schimb în valutele altor țări participante;

- A fost introdus un standard de schimb de aur bazat pe aur și două valute de rezervă - dolarul american și lira sterlină. În același timp, a fost asigurată păstrarea părților de aur ale monedelor și fixarea acestora în Fondul Monetar Internațional.

- Raportul cursului de schimb al monedelor a început să fie stabilit pe baza unor parități de monedă fixă față de dolar. Limitele abaterii ratei pieței de la paritate au fost stabilite la 1%. Devalorizarea mai mare de 10% necesita permisiunea Fondului Monetar Internațional;

- Pentru asistență reciprocă, țările au convenit, de asemenea, asupra creării unui număr de organizații financiare internaționale: Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional. Sarcina principală a FMI a fost menținerea monedelor volatile.

Remarcăm că alături de aur, dolarul american a devenit activul de rezervă internațional - singura monedă națională în metal formal convertibilă. Prețul oficial al aurului a fost de 35 de dolari pe 1 uncie de troy. Lira britanică a fost declarată „a doua” monedă de rezervă. Funcționarea acestui sistem putea fi făcută atâta timp cât rezervele de aur din SUA puteau permite conversia gratuită a dolarului. După cum a arătat și practica, această situație nu a putut continua mult timp.

Sistemul Bretton Woods a fost creat pentru a aduce economia mondială la un nou nivel după cel de-al doilea război mondial. Se crede că ea a făcut față acestei sarcini, dar în viitor pentru dezvoltarea comerțului mondial erau necesare mai multe mijloace de calcul decât dolarii americani, care au fost furnizați cu aur cash. Prin urmare, la sfârșitul anilor 60 ai secolului XX, din multe motive, a început criza sistemului monetar Bretton Woods, care a culminat în vara anului 1971. Criza sistemului Bretton Woods a fost cauzată de o schimbare a soldului principalelor forțe ale economiei mondiale și de o scădere a dolarului american. Întrucât acesta era moneda cheie a sistemului, căderea sa a provocat distrugerea ratelor fixe și a întregului sistem monetar mondial.

Prin urmare, până în 1976, schimbul de monedă pentru metale prețioase a fost oprit. Drept urmare, puterile de conducere au încheiat un nou acord internațional. Acordul țărilor membre FMI, încheiat la Kingston (Jamaica) în ianuarie 1976 și ratificat în aprilie 1978, a finalizat efectiv operațiunea sistemului monetar Bretton Woods, în locul căruia a început să funcționeze așa-numitul sistem monetar mondial jamaican, care este încă în vigoare. În noile condiții, ratele de schimb nu mai sunt legate de aur, ci sunt determinate de piață în majoritatea țărilor și devin flotante.

Începând cu 1993, majoritatea țărilor dezvoltate au abandonat paritățile de monedă puternică și au introdus cursuri de schimb variabile pentru monedele lor, în timp ce FMI a anulat prețul oficial al aurului și s-a îndreptat spre demonetizarea sa.

Plecarea dolarului din poziția principală în sistemul financiar global a condus la o consolidare vizibilă a rolului altor monede. Potrivit experților, acest lucru a devenit mai remarcabil în ultimii ani. Astfel, potrivit FMI, în ultimii 20 de ani, ponderea dolarului în rezervele internaționale a scăzut de la 71,2% la 61,8%, în timp ce cota euro, dimpotrivă, a crescut de la 18,1% la 20,2%. În același timp, analiștii remarcă o apreciere semnificativă a valutei chineze - Yuan (de la 1,2% la 1,9%), care abia în 2016

a devenit una dintre principalele monede de rezervă din lume.

2. *Tendențe în dezvoltarea politico-economică.* În ciuda anumitor diferențe în condițiile și tendințele dezvoltării postbelice a țărilor din Europa de Vest, SUA și Japonia, se pot desprinde o serie de procese economice generale caracteristice tuturor țărilor dezvoltate, care au fost cauzate de motive obiective generale ale progresului social.

O caracteristică importantă a perioadei postbelice în țările dezvoltate se referă la creșterea sectorului public al economiei bazată pe naționalizarea largă a industriei, băncilor și a transporturilor. Rolul întreprinderilor de stat în crearea și consumul PIB a crescut. Cu toate acestea, în anii 70-80 această tendință s-a transformat în opusul său – privatizarea, care se extindea într-o serie de țări. Procesul de privatizare a fost asociat cu limitarea activității antreprenoriale de stat, schimbarea metodelor și obiectivelor reglementării statului a economiei, necesitatea stimulării inițiativei private, a antreprenoriatului și a activității de investiții. În cele din urmă, a avut loc o revizuire a funcțiilor și a domeniilor de reglementare a statului în economie, o diviziune mai clară a drepturilor, îndatoririlor și responsabilităților între sectoarele publice și private ale economiei.

Dezvoltarea sistemului de reglementare a statului în economie a dus la formarea unui model de economie mixtă, la coexistența reglementării de stat cu mecanismul de gestionare a pieței, la combinarea reglementării concurențiale a pieței cu reglementarea administrativă și utilizarea activă a instrumentelor economice de către stat. Abordarea metodelor de reglementare a statului s-a schimbat. În acest context, a fost caracteristică trecerea de la modelul keynesian de reglementare la modelul neoconservativ.

O condiție pentru dezvoltarea dinamică a economiei a fost tot mai mare al întreprinderilor mici și mijlocii. Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii a dus la revitalizarea economiilor din multe țări. Acest sector al economiei a avut o mobilitate ridicată, flexibilitate, adaptabilitate la schimbările din situația pieței, capacitatea de a oferi locuri de muncă pentru o parte semnificativă a pieței muncii etc. crearea și implementarea inovațiilor. Primind fonduri de la mari instituții financiare, companiile de capital de risc le investeau în noi proiecte riscante care realizau cercetare și dezvoltare.

După al doilea război mondial, procesele de integrare în Europa de Vest s-au intensificat pe baza internaționalizării producției. Fusese în creștere interdependența economiilor din diferite țări. Se dezvoltă cooperarea internațională și specializarea producției, migrația internațională a capitalului și a forței de muncă, iar influența monopolurilor internaționale era în creștere. Un factor important în dezvoltarea postbelică îl reprezentase și formarea sistemului socialist mondial, creșterea confruntării ideologice, politice și economice.

3. *Tendențe în dezvoltarea tehnico-științifică.* Cel mai important factor în dezvoltarea postbelică a economiei mondiale l-a constituit revoluția tehnico-științifică. Premisele pentru cercetarea științifică și tehnică au fost descoperirile fundamentale în domeniul fizicii nucleare, mecanicii cuantice, ciberneticii, microbiologiei, chimiei. S-a înregistrat o îmbunătățire calitativă a bazei materiale și tehnice a producției și a proceselor tehnologice. Revoluția tehnico-științifică a influențat toate domeniile economiei, a schimbat funcțiile și rolul omului în procesul de producție, a transformat știința într-o forță productivă directă.

Industriile de înaltă tehnologie au început să se dezvolte într-un ritm accelerat, iar costurile de cercetare și dezvoltare și cheltuielile bugetului de stat pentru finanțarea cercetării științifice de bază au crescut. Gradul de utilizare a realizărilor progresului științific și tehnologic, implementarea practică a descoperirilor și dezvoltărilor științifice, implementarea cuprinzătoare a cercetării și dezvoltării și implementarea la timp a rezultatelor lor în producție au început să determine calitatea creșterii economice, eficiența producției și, în final, nivelul dezvoltării socio-economice a țărilor.

Revoluția tehnico-științifică a făcut necesară efectuarea ajustării structurale a economiei. De la mijlocul anilor 70 ai secolului XX în economia țărilor dezvoltate a început reindustrializarea, trecerea la tehnologia înaltă sofisticată (informaționale și de resurse), la biotehnologie, inginerie genetică etc. Restructurarea economiei în conformitate cu cerințele progresului științific și tehnologic devine o condiție necesară și cel mai important factor pentru o dezvoltare economică dinamică ulterioară.

Pentru a doua jumătate a secolului XX a devenit caracteristică creșterea volumului și a rolului sectorului de servicii și al tehnologiei informaționale. Creșterea ponderii sectorului de servicii în economia națională a dus la redistribuirea ocupării forței de muncă în producția socială, creșterea ocupării forței de muncă în serviciile profesionale și de afaceri, cercetare, finanțe, asigurări, asistență medicală, educație etc., produse software și servicii de telecomunicații.

Totodată, perioada postbelică a fost caracterizată de apariția de noi industrii și tehnologii, nevoia de

ajustare structurală a economiei, îmbătrânirea mai multor industrii tradiționale etc. Natura ciclurilor economice s-a schimbat. Sub influența măsurilor anti-criză a avut loc scăderea profunzimii crizei, neexistând însă și o scădere a prețurilor. În acest context, ciclurile deveneau mai „extinse” etc.

Concluzii

Secolul XX a adus un șir de transformări economice și politice pe arena internațională. Este important de remarcat faptul că cele două conflagrații mondiale au avut consecințe grave asupra omenirii, însă totodată acestea au fost un impuls pentru noile provocări de dezvoltare a statelor. În contextul respectiv, în acest articol am încercat să elucidăm principalele schimbări care s-au produs în sistemul monetar –financiar; în domeniul dezvoltării politico-economic, precum și tehnico-științific al țărilor lumii. Marile schimbări soldate de aceste procese atât de ordin pozitiv, cât și negativ, au afectat dezvoltarea omenirii în secolul XXI.

Bibliografie:

1. Bernstein S., Milza P., Istoria Europei, Iași, Ed. Institutul European, 1998. 474 p.
2. Chatelet F., Pisier E. Concepțiile politice ale secolului XX, București, Humanitas, 1994 749 p.
3. Rowley A. Istoria Continentului European, București, Chisinau, Cartier, 2001 359 p.
4. Цегоев В., Бондаренко Н. Финансовая перестройка: как Бреттон-Вудская валютная система изменила мировую экономику. Publicat pe 22 iulie 2019.
<https://russian.rt.com/business/article/652040-bretton-vudskaya-sistema>